

POPULAIR LETTERKUNDE WEKELIJSCH BIJBLAD
1/4 NIEUWSBLAD 1/4 NOORDEN

W ETSINGE-
S AUWERD.....

Voormalige Kerk
 te Wetsinge
 Afgebroken 1840

Wetsinge en Sauwerd, de schilderachtig gelegen tweelingdorpen, beide eigenaardig gebouwd op eeuwenoude wierden, vormen samen een aardige stoffeering van het landschap in noordelijk Groningen. Van uit den trein gezien — vooral in 't rose licht van de ondergaande zon — bieden de nederzettingen een zekere bekooring. Tusschen beide staat vriendelijk moodend het eenvoudige N. H. kerkje, dat gemakkelijk langs den hoofdweg of langs het intieme oude kerkpad te bereiken is. Oude dorpen, die oorspronkelijk ieder een eigen kerk bezaten. Welk een treffenden aanblik zullen de dorpen gegeven hebben in den ouden tijd, toen ieder een imponerend godshuis bezat en twee hechte borgen de nederzettingen flankerden.

De oude kerk te Wetsinge was een flink gebouw met een zadeldak toren, stond op een hoog gedeelte der wierde en dateerde van voor de 12e eeuw. Er kwam veel tufsteen aan de kerk voor. Het oude kerkhof — dat nog aanwezig is — vertoont

Sauwert Wetsingha und Verhildersum Junckher, Hoevelinck in de Ubbegha aetatis suae 4....

Ao Dni 15 [ ] de [ ] starf de Edele Erentricke un veel doegetsame Gela van Ewesum dochter tho Nienoert tho Sauwert, Wetsinghe und Verhildersum. Frouwe aetatis suae [ ]".

De opene plaatsen in den tekst moesten dienen, om daarin later jaar en datum van het overlijden van Gela van Ewsum uit te houwen. De zerk werd dus vervaardigd tijdens het leven van Gela van Ewsum. 't Zal de adellijke vrouwe telkens weemoedig gestemd hebben, wanneer ze op de zerk zichzelf als gestorvene zag afgebeeld. Op den grafsteen staan twee gedichten in 't Latijn. Het eerste luidt vertaald: „Mijn hoop is, dat ik ten jongsten dage met een nieuw lichaam zal opstaan; dit, hoewel door den dood ontbonden, wordt weder levend. Wat baat het geleefd, onheil en moeiten verduurd te hebben.

leeftijd van 37 jaar. Het boveinde der zerk geeft een lat. gedicht, dat bij benadering beteekent: „Al wie bij het aanschouwen van den edelen steen van het graf van Van der Wenghe verstomd staat over zijn naamen zijn wapens, ziet den dapperen held hier achterover liggende, in steen gebouwen. Zoo was het gelaat van den man zoo was zijn gestalte, zoo was hij, wanneer hij schitterde te midden van duizenden en even dikwijls van den overwonnen vijand zijn roem meevoerende". Het ondereinde der zerk geeft eveneens 'n lat. gedicht: „Zoo is deze zoon uit het geslacht van Van der Wenghe, zoo beschemde hij te midden van gevechten door zijn dood de openlijke rechten van den Bataafschen grond. Rechtschapenheid, iuderswetsche trouw, vroomheid en een hart, dat de openbare zaak boven eigen belang stelde, liggen hier begraven, welke ter zelfdertijd wedergeboren uit het graf tot het leven zullen opstaan, zoodra de bazuin zal verkondigen, dat de dag der dagen is aangebroken".

Iedere rechtgeaarte Wetsinger dient op een prachtige zomermiddag eens een bedevaart te ondernemen naar ons M. v. O., om de prachtige zerken, die eens in hun oude kerk lagen, te bewonderen.

Nieuw Onstade was in 1755 door Mevr. douanière M. B. Reijgers, geb. Tjarda van Starckenborgh overgedragen aan den heer A. de Graaff. Bij een verkoop in 1755 behoorde o.m. ook het recht van vrij malen op den Wetsinger molen, alsmede het recht van vrij bakken aldaar. De heer De Graaff overleed onstreeks 1788, althans in Oct. van dat jaar werd voor zijn minderjarige kinderen de heerlijkheid Onstade te Wetsinge publiek verkocht. Bij de omschrijving van die bezitting komt o.a. deze clausele voor: „De gestoelten en graven in de kerken van Wetsing en Sauwert, benevens de Grafkelder in de kerke van Sauwert — egter reserveeren verkoopters aan hun: de kelder in de kerke van Wetsing met de daer in liggende steenen

aan den zuidkant een vervallen muurtje met steunbeertjes, waarvan de steenen misschien van de kerk afkomstig zijn. De eerste Hervormde leeraar van de gemeente Wetsinge was Bernardus Damelis. Deze kwam er in 1600 — zes jaren na de Reductie dus — en bleef er twee jaar. In 1602 vertrok Ds. Damelis naar Appingedam, waar hij naast Ds. Johannes Sprenger tweede predikant werd. Na het vertrek van Ds. Damelis bleef Wetsinge eenige jaren vacant, totdat in 1612 Ds. Samuel Schmaltzius er beroepen werd. Deze werd in 1619 opgevolgd door Ds. Adolphus Stuckerus. Aan de nog bestaande voormalige pastorie — thans smederij — is duidelijk te zien, dat deze evenals zoo vele dorpsweemen vroeger tevens een kleine boerderij was. Ds. Stuckerus had blijkbaar nog geen stalruimte genoeg. Althans men vindt vermeld, dat hij tegen den voorgevel van z'n pastorie een varkenshok had laten maken, meest „van oldt holdt, soe van die kercke overgebleven waer, synde olde plondry”... Men kan uit deze mededeeling concluderen, dat in den tijd van Ds. Stuckerus de oude kerk hersteld of verbouwd is. Ds. Stuckerus vertrok in 1634 naar Hoogkerk, terwijl de predikant van deze laatste plaats Ds. Nicolaus Petri, te Wetsinge kwam. In 1661 was Franciscus ab Huisen leeraar te Wetsinge. Hij gaf een boek uit: „Commentaria van Isaak Abrabanel op de twaalf kleine profeten” en wel met goedkeuring van de Synode.

Toen in 1735 de predikant Johannes Basuin overleed, werd Wetsinge kerkelijk gecombineerd met Sauwerd. Predikant was toen Ds. Petrus de Jager van Sauwerd. De eerste predikant van de officieele combinatie was Ds. Alexander Sluiter, die in 1739 van Oldenzijl beroepen werd en in 1744 naar Wildervank vertrok als adjunct predikant van z'n schoonvader Ds. Oomkens aldaar.

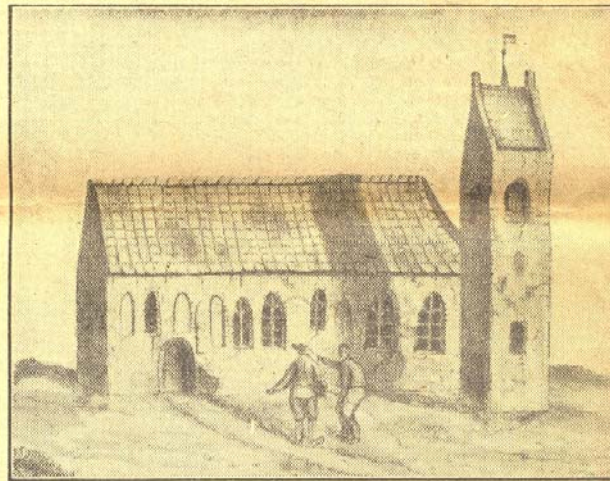
Op het oude kerkhof te Wetsinge — door hooge boomen omringd — vond men op de plaats der vroegere kerk, bepaaldelijk op het koor, twee bijzonder groote grafsteenen. Deze prachtige zerken werden op aanwijzing van den heer J. Kulpers, hoofd der school aldaar, in 1894 onder gebracht in ons M. v. O. Met groote kosten zijn ze, alsmede een kleine voor een kindergraf, naar Groningen vervoerd. De zwaarte der beide groote steenen toch — aldus Mr. J. A. Feith — kon worden berekend op 3900 en 3500 K.G. De zerken werden volgens Mr. Feith door inlandsche meesters gehouwen. Ze zullen oorspronkelijk den grafkelder op het koor der kerk te Wetsinge gedekt hebben: een grafkelder voor de bewoners der borg Onsta. De oudste steen is tevens de fraalste. Deze geeft keurig gebeitelde figuren: waarschijnlijk voorstellende Aepco Onsta en zijn echtgenoot Gela van Ewsum. Achter hen staat de dood. Het randschrift luidt: „Ao Dni 1564 de 28 Aprilis starf de edel Erentfeste und erbare Aepco Onstha tho

zoo mij geenerlei hoop op herleving overblijft”.

De vertaling van het andere vers luidt: „Ik ben een voorstander en beminnaar van de vrijheid des vaderlands, niet duldende, dat de burgerlijke rechten van

waarinne de Heer de Graaff, laatst overleden Heer van Wetsing, is bijgezet”.

In massa is bij de tweede veiling dezer Heerlijkheid o.a. koper geworden Dr. Bebing, zoon van den predikant van Oostwold voor f 33100.

Voormalige Kerk te Sauwerd.
Afgebroken 1840.

mijn geboortegrond worden verkort. Ik leg mij toe op de staatkunde, opdat zijne (des vaderlands) nuttige gedaante bloeie; uit liefde voor mijn volk veracht ik eigen voordeelen. Zoo iemand arm zijnde, eerlijk werk begeert naar zijn krachten, wien hielp dan mijn dienstvaardige hand niet?”

Aepco Onsta was een der Onstamannen. Het stamslot Onsta te Sauwerd had in de 15e eeuw door bestormingen zoo zeer geleden, dat het een ware ruïne was geworden. Aepco Onsta liet daarom een nieuwe burcht bouwen te Wetsinge, en noemde deze Nieuw Onsta. Deze nieuwe burcht kwam later — 1587 — in bezit van Abele Onsta, gehuwd met Albert Tjarda van Starckenborgh. Uit dit huwelijk werd een zoon geboren, Aepco Van Starckenborgh, die op jeugdigen leeftijd overleed. Voor hem was de kleine grafsteen bestemd. De tweede groote steen lag oorspronkelijk op het graf van Boyocko van der Wenghe, heer van Wetsinge en Sauwerd. Hij sneuvelde in 1640 in den strijd tegen de Spanjaarden. Op de zerk ziet men uitgehouwen een krijgsman in volle wapenrusting. Het Lat. opschrift luidt: „In het jaar 1640 den 25 Juni stierf de zeer edele en dappere Boiocko van der Wenge, overste der ruitelij, erfheer in Sauwerd, Wetsinge, Stockum en Egermohlen, die, toen hij (zich) bij Hulst in een hevige (gevecht) zeer dapper (had gedragen), (den volgenden) dag, tengevolge der door den vijand hem toegebrachte wonden, in het legerkamp den geest gaf en zijn ziel rustig aan zijn Heere heeft overgegeven, in den

Sauwerd kreeg direct na de Reductie een Hervormden leeraar, Ds. Henricus Bokelman. Deze kwam er in 1595 reeds. Hij werd echter al heel gauw ontslagen en in 1601 opgevolgd door Ds. Johannes Conradi. De oude kerk te Sauwerd was een „Johanneskerk”, d.w.z. een godshuis met een vrijstaanden toren. Deze niet hooge, stompe toren stond ten Z.O. van de kerk.

Ook deze kerk bezat een grafkelder voor de adellijke families der Onstaborg. In 't M. v. O. vindt men een zandsteen grafsteen uit deze kerk. Op een geslingerden banderol leest men: „Anno MCCCCLXXXIII starf Abel Onsta op S. Ceclienavet”. In 1658

kocht kapitein Hendrick Ruse voor f 40.000 de heerlijkheid Onstaborg te Sauwerd. Hij was een predikantszoon van Ruinen en verwierf zich grooten naam als vestingbouwkundige. De koning van Denemarken verhieft hem tot baron van Rusenstein. Van Rusenstein bracht jaarlijks gewoonlijk eenigen tijd op z'n borg door en overleed aldaar 4 Maart 1679. In den grafkelder der kerk te Sauwerd werd zijn lijk bijgezet. Deze grafkelder was „gelijk een kruiskerk van binnen”. De heer Rijkens van Wehe, die in 1831 de kerk te Sauwerd bezocht, vertelt, dat op de tinnen plaat aan de kist van Van Rusenstein te lezen stond: „Ik, Vrijheer van Rusensteyn, in dienst van syne conincklyke Mayesteyt tot Denemarken en Noorwegen, der Gotten en Weledele hoog en verordente Generaal majoor, en Gouverneur der Conincklyke Vestingh Geluckstat (aan de Elbe), en onderhoorige Vestingen, overste over een Regement Hoogduitsche te voet, assessor in 't Conincklyck crygs-collegie, Baron van de Baronnie Rusensteyn, Heer tot Sauwert, Obierg, Ustrop en Glut, Ridder van syn coninckl. May's ordre Anno 1673”. Hoe Baron Van Rusensteyn te Sauwerd kwam, weten we helaas niet.

Tot den Franschen tijd — 1795 — hing in de kerk te Sauwerd het wapen van Van Rusenstein, alsmede een Turksch schild, aanduidende een gedurende zijn dienst door de Denen op de Turken behaalde overwinning. Het wapen kwam in de rumoerige dagen van 1795 in handen van Pieter Klaassen Suldhof te Sauwerd,